

YABANCI DİLDE ÖĞRETİM

Feyza Hepçilingirler
Yazar-Dil Bilimci

*"Türkçe bilseydim ben aydaydum size
Sırları kim Tanrıdan değdi bize
Bildüreydüm söz ile bildüğümü
Bildüreydim ben size bildüğümü"*

Bu sözler, Mevlana'nın oğlu, 1227 Larende (Karaman) doğumlu, Sultan Veled'e ait. 13. yüzyılda söylenmiş olmasına karşın ek bir açıklama gerektirmeyecek kadar Türkçe. Oysa Sultan Veled, bu Türkçeyi yeterli saymıyor ki kendisine ulaşan Tanrı sırlarını bize bu dille bildiremeyeceğini söylüyor. Bu kadar arı duru bir Türkçeye sahip olduğu halde, tıpkı babası Mevlana'nın, Mesnevi dahil bütün eserlerini Farsça yazması gibi, o da bütün eserlerini dönemin makbul dili Farsça ile yazmış. Oysa Mevlana Celaleddini Rumi, bundan yaklaşık 750 yıl önce, oğlu Sultan Veled'in bilmediğini söylediği; ama bizim pekâlâ bildiğine tanık olduğumuz bu Türkçeyle yazabilseydi eserini, Türkçe açısından ne büyük bir zenginlik olurdu. Yalnız Türkçe açısından mı? Bizim açımızdan, bu dili yaşayan, bu dille yaşayan insanlar açısından da. Ama Mevlana ve Sultan Veled ne yaptılar? Dönemin makbul dili Farsçayı yeğlediler. Mevlana'nın ve oğlunun düşüncelerini, şiirlerini, felsefelerini bugün Türkçeye yapılan çevirilerden öğrenebiliyoruz ancak.

*"Men bende-i Kuran'em eger can
darem
Men hâk-i reh-i Muhammed
muhtarem
Eger nakl kuned cüz in kes ez
güftarem
Bizarem ez u vez an suhen bizarem"*¹

¹ Dörtlüğün Türkçesi:

Bu canım var oldukça ben Kur'ana tutsağım
Muhammed Mustafanın yolundaki toprağım
Benden başkaca bir söz nakledenler olursa
Hem onu söyleyenden hem o sözden uzağım

² Mesnevi çevirilerinden birinde bu beyit şöyle

Türkçeleştirilmiştir:
Dinle neyden çün hikâyet etmede
Aynılıklardan şikâyet etmede

Kuran'a ve Hz. Muhammet'e bağlılığını anlattığı yukarıdaki dörtlükte olduğu gibi hep Farsça söylemiş Mevlana.

*"Bişnev-ez ney çün hikâyet miked
Ez-cüda-yı ha şikâyet miked"*²

diye başlayan ünlü Mesnevi'si de baştan sona böyle, Farsça olarak söylenmiş. Bu yüzden İranlılar Mevlana'nın eserini kendi edebiyatları içinde sayarlar; biz ise böyle bir şeyi asla söyleyemeyiz. Shakespeare'in İngilizceden çevrilmesi gibi, Mevlana da ancak Farsçadan çevrilerek kazandırılabilir Türkçeye.

Mevlana'yı ve Sultan Veled'i örnek vermem, onların tümüyle dışında bir amaca hizmet ediyor. Türkiye'de, Konya'da doğmuş ve bütün yaşamını orada geçirmiş bir düşün insanımızı, dünyada pek çok kişinin ilgi duyduğu doğu felsefesinin en önemli temsilcisi Mevlana'yı aynı topraklarda daha sonra doğan kuşaklar olarak özgün dilinden okumak için bugün nasıl Farsça öğrenmek zorundaysak üniversitelerimizde şu anda üretilen bilimsel bilgiye ulaşabilmek için de yarın İngi-

lizce bilmek zorunda olacağız. Bugün üniversitelerimizin pek çoğunda bilimsel araştırmalar İngilizce yapılmakta, doktora tezleri, profesörlük tezleri İngilizce hazırlanmakta; bütün akademik çalışmalar İngilizce yapıldığında daha yüksek puanla değerlendirilmekte.

Demek ki insanımızın üniversitelerimizde yapılan bütün çalışmalara, varılan bütün bilimsel sonuçlara ulaşması için iki yol var önünde.

- *Ya bu çalışmaların Türkçeye çevrilmesini bekleyecek ki bu pek kolay gerçekleşecek gibi görünmeyen bir olasılık. Nedeni açıklama gerektirmeyecek kadar ortada: Daha sonra Türkçeye çevirecek olduktan sonra anadili kadar iyi bilmesinin olanaksız olduğu, kendisinin de yabancı dil olarak öğrendiği dille, İngilizce olarak niye yazmış olsun o akademisyen? Üstelik, hazır istenen, özendirilen dilde yazılmış bir tezi, hiçbir akademik ödüllendirme ile karşılanmayacağını bile bile, kim Türkçeye çevirmekle uğraşır ki?*

• İkinci yol da Türkiye’de bu çalışmalarından yararlanmak isteyen herkesin İngilizce öğrenmesini zorunlu hale getirmek. Bu “herkes”in sınırını çizmek pek kolay olmasa gerek. Bu sınırı çizmek için, bilimsel bilgiye hiçbir zaman gereksinme duymayacak bir kitlenin varlığını kabul etmemiz gerek. Var mı böyle bir kitle? Zaten toplumun bir kesiminin bilimsel bilgiye ihtiyaç duyuyabileceğini düşünmek, son derece faşist bir yaklaşım olmaz mı? Demek ki o toplumda üretilen bilgiye, toplumun bütün katmanlarının ihtiyaç duyabileceğini kabul etmek zorundayız. Bilgiyi üniversite çevresiyle sınırlandıramayız. Toplumla bir katkıda bulunmayacaksa üniversiteler niçin var? Peki, bütün bilimsel çalışmaların İngilizce yapılmasını isteyen ve şu anda bile bu amacın gerçekleştirilmesi yolunda büyük adımlar atmış olan zihniyet, yakın bir zamanda bu ülkenin dilinin İngilizce olacağını mı öngörmektedir?

Üniversitelerimizde bilimsel çalışmaların ağırlıklı olarak İngilizce yapılıyor olması, konunun yalnızca bir yanıdır; hatta en önemli yanı da değildir. Bundan daha önemli olan, pek çok okulumuzda öğretimin İngilizce yapılıyor olmasıdır. Şimdi bunu irdelemek için Atatürk’ten alıntı yapmama izin verin lütfen.

Kurtuluş Savaşının kazanılmasından sonra, 1922’de Bursa’da yaptığı bir konuşmada (biraz sadeleştirilmiş olarak) şöyle diyor Atatürk:

“Yurdumuzun en bayındır, en göz alıcı, en güzel yerlerini üç buçuk yıl kirli ayaklarıyla çiğneyen düşmanı mağlup eden zaferin sırrı nerededir bilir misiniz? Orduların sevk ve yönetiminde bilim ve fen ilkelerinin kılavuz edinilmesindedir. Milletimizi yetiştirmek için asıl olan okullarımızın, üniversitelerimizin temellendirilmesinde aynı yolu izleyeceğiz. Evet, milletimizin siyasi, sosyal

hayatında, milletimizin fikri terbiyesinde de yol göstericimiz ilim ve fen olacaktır. Okul sayesinde, okulun vereceği ilim ve fen sayesinde ki Türk milleti, Türk sanatı ve ekonomisi, Türk şiir ve edebiyatı, bütün incelikleri ve güzellikleriyle oluşup gelişecektir.”³

Bilimi, fenni yeni yetişen kuşaklara elbette okullar aktaracaktır. Bu bilimsel öğretimin sanattan ekonomiye, yaşamın bütün alanlarına yansıtacağı, hatta Atatürk’ün tanıklığına başvurulmaya gereksinim duyulmadan da kanıtlanabilir; çünkü kimse tersini söyleyemez. Burada sorulması gereken şu mu olmaktadır? Peki, bu ilim ve fen ya da bugün daha çok kullandığımız sözcüklerle söylersek bilim ve teknoloji hangi dilde aktarılacaktır öğrenciye, hangi dilde aktarılmalıdır?

Atatürk her şeye o kadar alet edilmiştir ki ondan destek alırken insan kendini, o yalancı kalabalıkların düzeyine düşmekten kaçınmak zorunda duyumsuyor. Ama işte asıl burada Atatürk’ten yardım almam gerekiyor. Kurtuluş Savaşı bittikten ve kazanıldıktan sonra değil, savaşın en bunalımlı günlerinde, 16 Temmuz 1921’de, Ankara’da Maarif Kongresi’ni topluyor Atatürk ve açış konuşmasında şöyle diyor:

“Şimdiye kadar izlenen öğretim yöntemlerinin, milletimizin gerileme tarihinin en önemli sebeplerinden biri olduğu kanaatındayım. Onun için bir milli eğitim programından söz ederken, eski devrin boş inançlarından ve yaradılış nite-liklerimizle hiç de ilgisi olmayan yabancı fikirlerden, doğudan ve batıdan gelebilen bütün etkilerden tamamen uzak, milli karakterimiz ve tarihimizle uyumlu kültür kastediyorum. Çünkü milli dehamızın tam olarak gelişmesi, ancak böyle bir kültürle sağlanabilir. Herhangi bir yabancı kültür, şimdiye kadar izlenen yabancı kültürlerin yıkıcı sonuçlarını tekrar ettirebilir.”⁴

O zamana kadar izlenen yabancı kültür, Arap ve Fars kültürüydü. Bugün bilim dili olarak İngilizcenin kabul edilmesi gibi, bu sözlerin söylendiği yıllarda ilim dilinin Arapça olduğu kabul ediliyordu. “Eşkenar üçgen”i anlatmak isteyen bir öğretmen, öğrencilerine bunu, “müselles-i mütesaviyül adla” diye ezberletmek zorundaydı. Atatürk’ün bulduğu “iç ters aç” yerine o zamanlar kullanılan terim şuydu: “zaviyetan-ı mütekaibiletan-ı dahiletan”. Hangisi daha kolay anlaşılır, diye sormak ne kadar saçma değil mi?

Mademki Atatürk’ten yardım aldık, bir alıntı daha yapalım (20 Mart 1923’te Konya gençleriyle konuşmasından, biraz sadeleştirilmiş olarak):

“Özellikle bizim milletimiz, milliyetini bilmez görünmesinin çok acı cezalarını çekmiştir. Osmanlı İmparatorluğu içindeki çeşitli toplumlar hep milli inançlara sarılarak, milliyet idealinin kuvvetiyle kendilerini kurtardılar. Biz ne olduğumuzu, onlardan ayrı ve onlara yabancı bir millet olduğumuzu sopa ile içlerinden kovulunca anladık. Kuvvetimizin zayıfladığı anda bizi hor ve hakir gördüler. Anladık ki kabahatimiz kendimizi unutmaklığımızmış. Dünyanın bize saygı göstermesini istiyorsak öncelikle bizim kendi benliğimize ve milliyetimize bu saygıyı hissi, fikri ve fiili olarak bütün davranış ve hareketlerimizle gösterelim; bilelim ki milli benliğini bulmayan milletler başka milletlerin avı olurlar.”⁵

Atatürk’ün sözü üstüne söz söyleyecek değilim. “Hor ve hakir” görülme”, AB kapısında yıllardır dikilip durmakta olan Türkiye için hâlâ benzer bir anlam taşıyor mu? “Kendimizi unutmak” geçerli mi bugün için de? Kendi benliğimizi bulmada ve ona saygı göstermede hâlâ hatalı davranmıyor muyuz?

Başka sorum yok. ◀

³ Anan: Nurer Uğurlu, “Atatürk’ün Yazdığı Geometri Kılavuzu”, Cumhuriyet Gazetesi, 1998

⁴ adı geçen kitap

⁵ adı geçen kitap